

Motion till riksdagen 2020/21:2944

av **Daniel Bäckström m.fl. (C)**

Samhällets motståndskraft – en stärkt krisberedskap och ett stärkt civilt försvar

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla svensk räddningstjänst på ett sätt som gör att människors tillgång till trygghet och säkerhet är likvärdig runt om i landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en specialistutbildning för brandmän i skogsbrandsbekämpning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behörighetskrav och anpassa brandstationer så att kvinnor i större utsträckning vill söka sig till brandmannayrket och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över ändamålsenligheten och vid behov revidera ansvars-, närhets- och likhetsprinciperna och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beredskapsuppgifter bör tydliggöras i myndighetsinstruktionerna som ett sätt att visa på vikten av att styra utvecklingen av samhällets krisberedskap och ett stärkt civilt försvar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta krisberedskapens samverkansområden med en planering utifrån sektorer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om näringslivets roll i en stärkt krisberedskap och ett stärkt civilt försvar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt säkerhetsråd under Statsrådsberedningen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statlig krisledning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frivillighet och frivilliga försvarsorganisationer och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt motståndskraft i de gröna näringarna som ett sätt att bygga motståndskraft i grunden och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten i sina tillståndsbedömningar av vind- och vågkraftparker bör ta hänsyn till hela totalförsvarets sårbarhet och behov av småskaliga och oberoende energilösningar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha en god försörjningsförmåga i fråga om läkemedel i vardag, kris och krig och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att livsmedelsberedskapen bör bedrivas utifrån ett helhetsperspektiv där självförsörjningsgrad, jordbrukets konkurrenskraft, logistik och lagerhållning av nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror samt individens egen beredskap utgör viktiga ingångsvärden och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av tillgänglig och robust digital kommunikation runt om i landet i vardag, olyckor, kriser och ytterst krig och tillkännager detta för regeringen.

Räddningstjänst

Centerpartiet har under många år uppmärksammat att svensk räddningstjänst behöver utvecklas för att alla som bor i Sverige, i stad och på landsbygden, ska ha samma rätt till trygghet och säkerhet, tillgång till ett likvärdigt skydd. Idag varierar det beroende på var i landet man bor. Vi var först ute sommaren 2018 och krävde att Sverige skulle köpa in flygande brandsläckningsresurser för att stärka beredskapen mot stora skogsbränder. Vi välkomnar att detta förslag nu har blivit verklighet och att resurserna också används.

Under många år har det varit svårt att rekrytera deltidsbrandmän på landsbygden. En delvis förändrad arbetsmarknad där man inte längre bor och arbetar i samma bygd har ofta tillsammans med en traditionell syn på vem som kan vara brandman, bidragit till svårigheterna att rekrytera. Det finns goda exempel på kommuner som lyckats rekrytera bredda sin rekrytering med enkla medel och dessa goda exempel behöver spridas för andra att ta efter.

Men ett förändrat livsmönster är inte den enda faktorn som bidrar till att det är svårt att rekrytera deltidsbrandmän på landsbygden. Också villkoren för deltidsbrandmän behöver förbättras, inte minst arbetslöshetsförsäkringens utformning bidrar negativt till möjligheterna att rekrytera deltidsbrandmän. Idag förlorar arbetslösa deltidsbrandmän ofta ekonomiskt på att ta en tjänst som deltidsbrandman. Vi vill därför se över vissa regler som inte primärt är anpassade till en anställning som deltidsbrandman. Inte minst har arbetslöshetsförsäkringens utformning negativ påverkan på personalförsörjningen (SOU 2018:54). Vi vill att huvuddelen av arbetet som arbetslösa deltidsbrandmän utför som deltidsbrandman ska undantas vid beräkning av arbetslöshetsersättning.

Förutom att det är viktigt att kommunerna lär av varandras goda exempel i rekryteringen av deltidsbrandmän vill vi att MSB ska få en särskild uppgift att stödja kommunerna i personalkomplettering av deltidsbrandmän. Staten behöver också ta ett större ansvar för att se till att kommunerna rättsligt har de verktyg de behöver, att stödet

gentemot kommunerna ökar genom fler utbildade brandmän runt om i landet. Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker idag främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Det är viktigt för likvärdigheten i landet att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal. Nödvändiga förstärkningar kan fortsatt behöva göras som svarar upp mot kommunernas behov av utbildning. Inte minst kan specialistkompetensen för brandmän och räddningsledare att bekämpa stora skogsbränder behöva utvecklas.

Centerpartiet vill därför se en specialistutbildning för brandmän i hur stora skogsbränder bäst ska bekämpas. Genom fler utbildningsplatser för brandmän ökar också den statliga närvaron runt om i landet. Sammantaget ger det bättre verktyg för ett likvärdigt skydd i hela landet.

Jämställdhet inom räddningstjänsten

Idag är en stor majoritet av brandmännen fortfarande män. Endast 5,5 procent av brandmännen är idag kvinnor. Men också här har kommunerna kommit olika långt runt om i landet. Många traditionella föreställningar om vad det innebär att vara brandman lever kvar. Den föreställningen kan ha lett till att färre kvinnor sökt sig till att bli brandmän, på hel- eller deltid. Det finns räddningstjänster som genom enkla knep har lyckats bredda rekryteringsbasen och därmed också minskat antalet vakanser i deltidsstyrkorna. Det handlar om att se över kraven inom olika områden. Exempelvis om man måste ha C-körkort eller kan köpa in mindre fordon där det räcker med B-körkort (finns exempel på räddningstjänster som gjort just detta med goda resultat). Men det handlar också om att anpassa stationernas utformning för att passa både tjejer och killar, exempelvis genom separata omklädningsrum.

Att hela landet har en väl fungerande räddningstjänst blir viktigt inte minst då vi utvecklar ett nytt civilt försvar då räddningstjänsten i kommunerna kommer ha en viktig roll i detta arbete. Då går det inte att bortse från den rekryteringsbas som halva befolkningen utgör.

Samhällets krisberedskap – och ett modernt civilt försvar – behov av förändringar

Vårvintern 2020 drabbades världen av en sällan skådad pandemi med mycket stora konsekvenser för människors liv, hälsa och egendom. Samtidigt blottades stora brister i svensk krisberedskap. Brister som emellanåt varit kända men lämnade utan åtgärd. Det är ett underbetyg för svensk krisberedskap att större utvecklingssteg framåt inte tas förrän mycket stora kriser såsom exempelvis Estonia eller tsunamin trots att otydligheter och brister inte sällan är kända och åtgärder tidigare har föreslagits. Förhoppningsvis leder covid-19 också till en reformerad krisberedskap där beredskap står högre upp på agendan generellt i samhället. Det är viktigt också för att uppbyggnaden av ett nytt civilt försvar ska stå på en solid grund så att systembrister som finns i krisberedskapen inte följer med och blir brister i ett nytt civilt försvar.

Styrningen av krisberedskapen behöver bli bättre

Krisberedskapen är underreglerad i Sverige och utgår från tre allmänt hållna principer, ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen. Redan efter de stora skogsbränderna i Västmanland föreslog MSB att närhets- och likhetsprinciperna ersätts med en *samverkansprincip och en handlingsprincip*. FHS ansåg i sin utredning av skogsbränderna att ansvarsprincipen inte var ändamålsenlig. Regeringen har inte vidtagit någon åtgärd utifrån dessa myndighetsrekommendationer. Styrningen av samhällets krisberedskap baserar sig alltså i grunden på tre vaga principer som utvärderingar har velat revidera och tydliggöra. Principerna ska vara vägledande för hur samhällets aktörer ska förebygga och hantera olyckor, kriser och samhällsstörningar men vid hanteringen av större händelser har det visat sig att principerna inte riktigt fungerar, dom verkar ibland hämmande på krishanteringen.

Också i ljuset av corona kan det ifrågasättas om ansvarsprincipen är eller tolkas ändamålsenligt, om den kan anses vara en helt fungerande princip. Några aktörer har fått nya ansvar under rådande krishantering och när aktörer inte tagit ansvar fullt ut för sin pandemiberedskap har det varit svårt för andra aktörer att täcka upp. Exempelvis ser vi att Socialstyrelsen under rådande krishantering fick ett nytt ansvar att vara nationell inköpscentral för sjukvårdsmateriel och fördela mellan regionerna. Det var inte ett ansvar de hade i vanliga fall och det var troligtvis nödvändigt under rådande omständigheter. Det går dock att anta att uppgiften hade lösts smidigare och enklare om Socialstyrelsen hade haft uppgiften från början så den hade kunnat planeras och övas för. Inte minst hade Socialstyrelsen i sådana fall haft bättre chans att också stödja kommunernas inköp, vilket hade kunnat gynna äldreomsorgens tillgång på skyddsmateriel. En utbildad och övad organisation är en grundförutsättning för en god krisberedskap. Riksrevisionens granskningsrapport av läkemedelsförsörjningen (och livsmedelsförsörjningen) har redan tidigare identifierat att just Socialstyrelsens samordnande roll vid större kriser har varit otydlig och att man behöver förtydliga styrande ingångsvärden, bl.a. när det gäller ansvarsförhållanden.

Givet tidigare års utvärderingar och rekommendationer av både MSB och FHS samt tidiga observationer från covid-19 anser vi att det är rimligt att ändamålsenligheten i de 3 principerna utvärderas och vid behov revideras för att få till en tydligare styrning av samhällets krisberedskap som också är hållbar i ett nytt civilt försvar.

Också sektorsansvaret inom krisberedskapen saknar formell reglering även om begreppet om sådant inte är ovanligt i propositioner, skrivelser eller utbildningar. I brist på reglering, skriver FOI i en rapport, tolkar olika myndigheter sitt sektorsansvar utifrån sin myndighetsinstruktion eller krisberedskapsförordningen. Här finns ett problem eftersom förekomsten av beredskapsaspekter och -uppgifter skiljer sig mycket beroende på vilken myndighetsinstruktion som studeras. Vissa instruktioner har starka element av beredskap, medan andra inte har det. Detta faktum riskerar ge en ojämn beredskapsutveckling både över landet och hos olika myndigheter. Det är inte bra ur ett sårbarhetsperspektiv. Krisberedskapsförordningen tolkas inte sällan heller lägre än myndighetsinstruktionerna. Utifrån detta vill Centerpartiet att beredskapsuppgifter tydliggörs i myndigheters instruktioner och att sektorsansvaret definieras i ett beredskapsperspektiv i myndighetsinstruktionerna.

Också samverkansområdena är definierade i krisberedskapsförordningen men har under årens lopp varit ständigt utsatta för kritik, för otydlighet och för att de inte har någon given roll. MSB har också flera gånger försökt att revidera och ändra hur de

arbetar för att få ut mer av dem. Det är dags att denna struktur därför lyfts ur och ersätts av planering utifrån sektorer mer operativt.

Det vore mycket olyckligt om de brister och sårbarheter som finns i styrningen av krisberedskapen följer med och blir brister i styrningen av det civila försvaret. Grundpremissen är att det civila försvaret så långt som möjligt ska bygga på strukturer och processer som används inom krisberedskapen. Men i den mån dessa strukturer och processer behöver revideras, bl.a. utifrån erfarenheterna av covid-19 och andra inträffade händelser så ska detta göras. Däremot är det viktigt att de arbetssätt och metoder som finns inom krisberedskapen som faktiskt fungerar kan byggas vidare på också i ett civilt försvar. Det är viktigt inte minst eftersom vi inte vill se ett system för en krisberedskap och ett system för ett civilt försvar. Utgångspunkten måste vara att särlösningar i största möjliga mån ska undvikas. Det måste hänga ihop även om höjd beredskap och väpnat angrepp ställer större krav än fredstida krisberedskap.

Näringslivet i en stärkt krisberedskap och nytt civilt försvar

I ljuset av covid-19 har vi sett en omfattande resursbrist, främst på skyddsutrustning. Under sommaren 2018, men också tidigare, har vi sett brist på nationella brandsläckningsresurser. Under andra händelser, och inte minst vid en säkerhetspolitisk kris eller ett väpnat angrepp kan vi anta att det kommer uppstå brister på andra typer av varor och gods under kortare eller längre tid, inte minst på grund av risken för störda handelsvägar.

Under covid-19 har näringslivet gjort mycket stora och värdefulla kraftanstängningar och bidragit till en lösning av krisen och den resursbrist som finns inom främst området skyddsmateriel och sjukvårdsutrustning. Produktion har ställts om och privata lager tömts. Men, det går inte som land/ansvarig aktör att förlita sig på den goda viljan hos företag och näringsliv. Det måste förberedas och ses ur ett helhetsperspektiv, ersättningsfrågor hanteras osv. MSB har utifrån erfarenheterna av stora skogsbränder upphandlat flygande brandsläckningsresurser från privata företag och därmed stärkt statens möjligheter att stödja kommunerna vid större bränder där den egna kapaciteten och beredskapen inte räcker till.

På samma sätt behövs förstärkningsresurser men också olika typer av lagerlösningar inom andra områden för att kunna skala upp och kunna verka uthålligt. I ett civilt försvar behöver större hänsyn också tas till att varor kan vara svåra att få tag på i det fall gränser stängs och produktion, distribution och handelsflöden påverkas negativt. Det behövs en annan typ av reservkapacitet på olika nivåer. Hur detta ska gå till rent praktiskt kan det finnas olika lösningar på. Då näringslivet är de som äger och producerar varor och gods behöver näringslivet också vara en tydlig del av lösningen. En möjlighet kan vara att identifiera kris- och krigsviktiga företag i olika sektorer. Upphandling kan vara en annan möjlig lösning. Men det finns också andra. Lagerlösningar på olika nivåer är också aktuellt inom olika områden och på olika, för särskilt viktiga varor och produkter.

Det är näringslivet som sitter på lösningarna i vardagen som vet hur lösningarna, exempelvis för produktion, olika lagerlösningar, logistik och distribution kan utformas och bäst användas i händelse av kris eller krig över hela landet. Vi tror på att staten ska ställa kraven på vad samhällsviktig verksamhet ska klara av och under hur länge men att inte att staten själv behöver äga eller förvalta alla resurser.

Vi vill därför att näringslivsråd på nationell, regional och kommunal nivå tillsammans med det offentliga diskuterar praktiska lösningar, avtal och ersättningsfrågor för en bättre och mer uthållig beredskap av viktiga varor och produkter.

Funktionskrav i samhällsviktig verksamhet

Totalförsvarsperspektivet behöver genomsyra fler politikområden så att sårbarheter inte byggs in i system och verksamheter. Idag är det heller inte möjligt att prioritera kritiska leveranser till samhällsviktiga verksamheter. MSB har tidigare konstaterat att funktionalitet och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet behöver stärkas. Med större krav på funktion och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet så behöver staten också i större utsträckning än idag stödja kommuner och regioner i att utveckla krisberedskapen.

Det behöver också ses över vilka ytterligare åtgärder som behövs för att kunna säkerställa leveranser till samhällsviktiga verksamheter i händelse av kris och krig.

Centerpartiet har både i stämmobeslut och motioner tidigare i riksdagen fört fram vikten av att funktionskrav på samhällsviktig verksamhet tas fram. Det skulle vara en viktig planeringsförutsättning och ett gott stöd för kommuner och regioner såväl som statliga myndigheter och näringsliv att planera utifrån.

Ett nationellt säkerhetsråd under statsrådsberedningen

Tsunamikommissionen föreslog att Regeringskansliets krishanteringsorganisation inrättas under Statsrådsberedningen. Det gjorde också alliansregeringen då den tillträdde. När Socialdemokraterna/Löfven tillträdde 2014 flyttades den dock till Justitiedepartementet. Därmed förlorade funktionen sin centrala placering och statsministern distanserade sig från Regeringskansliets krishantering.

Som påpekades i Tsunamikommissionen är just närheten till statsministern av stor vikt för att ge krisledningen auktoritet i relationen till fackdepartementen (se SOU 2005:104 s. 26).

Det nya nationella säkerhetsrådet kommer att vara regeringens centrala krisledningsorganisation, vara knutpunkt i frågor som rör rikets säkerhet i bred bemärkelse och se till att strategiska frågor som inte har en naturlig hemvist i ett enskilt fackdepartement identifieras och hanteras.

En modell för snabbare och tydligare statlig krisledning

Den svenska modellen med självständiga och sinsemellan likställda myndigheter har många fördelar. Det kan dock försvåra för snabba och resoluta ingripanden när en kris uppkommer som spänner över flera myndigheters ansvarsområden. Det kan i sådana situationer finnas anledning att ha en tydligare hierarki med en krisledande instans som har befogenhet att i ett krisläge styra över andra myndigheter.

Ett möjligt alternativ är att regeringen ges möjlighet att i en kris särskilt förordna om att en viss instans ska ges krisledande befogenhet och beslutsrätt över andra myndigheters resurser. Detta skulle kräva att Regeringskansliets förmåga att identifiera och följa kriser samt att agera i en kris förbättras. Även av andra skäl bör myndigheternas

inbördes förhållanden i samband med kriser ses över, i syfte att skapa en effektivare modell för krishantering.

Detta betyder inte nödvändigtvis att det är bara EN myndighet som får detta uppdrag i fredstid. Kan motsvara det som Socialstyrelsen/Folkhälsomyndigheten nu gör inom sina sektorer.

Det kan finnas behov av särskild krislagstiftning

Under coronakrisen har det återigen blivit tydligt att befintlig lagstiftning inte alltid är ändamålsenlig eller tillräcklig vid större kriser, och i vissa fall till och med förhindras effektiv krishantering. Myndigheter saknar möjlighet att genomföra det som behövs, eller tvingas bryta mot lagar och regler. Förberedelser är A och O i effektiv krishantering; det möjliggör övning och planering hur man ska agera, istället för att behöva uppfinna hjulet under den aktiva krishantering. Brist på förberedelse leder till förseningar och mindre effektiva insatser, ett resursslöseri det ofta inte finns utrymme för under pågående kris. Det är också uppenbart att så har varit fallet under den inledande coronakrisen, men det hade inte behövt vara så – liknande erfarenheter och slutsatser fanns också från flyktinghösten 2015.

Den svenska konstitutionella krisberedskapen är begränsad till förstärkt lagstiftning för höjd beredskap vid krig och krigsfara; reglerna i 13 kap. RF om krig och krigsfara medger handlingsutrymme för de högsta statsorganen att i krig, krigsfara och ”sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara” vidta de åtgärder som situationen kräver. Någon motsvarande ordning finns dock inte för stora påfrestningar på samhället i fredstid. Inte heller finns någon liknande ändamålsenligt sammanhållen eller samordnad ordning för det svenska förvaltningssystemet, eller lokala och regionala folkvalda församlingar.

2008 års grundlagsutredning föreslog i sitt betänkande att det i regeringsformen bör föras in särskilda regler om hur civila kriser ska kunna hanteras (SOU 2008:125 s. 521 f.). Behovet av sådan lagstiftning har bland annat påtalats av Tsunamikommissionen (se SOU 2005:125 s. 308), men nyligen även av konstitutionsutskottet (se 2019/20:KU8y, Tillfälliga bemyndiganden i smittskyddslagen med anledning av det virus som orsakar covid-19). Förslaget i 2008 års grundlagsutredning innebar bland annat en utvidgad normgivningsmakt för regeringen i vissa civila kriser, men detta utelämnades ur propositionen på grund av omfattande kritik. Ett alternativ skulle kunna vara en utveckling av den nuvarande s.k. författningsberedskapen på ett sätt som inte inbegriper en ändring av regeringsformens kompetensfördelning mellan riksdag och regering, men en sådan ordning förutsätter att det i större utsträckning går att förutse vilka åtgärder som kan bli nödvändiga. Oavsett vilken väg man väljer är det tydligt att frågan är komplex och att en fortsatt utredning förutsätter grundliga och noggranna överväganden i ljuset av de erfarenheter som tillkommit vid hanteringen av den nu pågående pandemin.

Inför valet 2018 föreslog Centerpartiet, tillsammans med allianspartierna, att möjligheterna för en lagstiftning för civila kriser borde utredas. Sedan dess har vi vidhållit denna ställning i bl.a. kommittémotioner. Centerpartiet vill nu åter lyfta frågan om införandet av krislagstiftning. Läs mer om detta i Centerpartiets kommittémotion **Demokrati och mänskliga rättigheter** i konstitutionsutskottet.

Stärk frivilligheteten och de frivilliga försvarsorganisationernas roll både i fred och i ett civilt försvar

De frivilliga försvarsorganisationerna verkar över hela landet och har en viktig roll både i den fredstida krisberedskapen och i ett civilt försvar. Frivilligheten ger alla människor en möjlighet att bidra vid större kriser men också ett modernt civilt försvar utifrån sina egna förutsättningar. Det är mycket viktigt ur ett folkförankringsperspektiv.

De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet täcker många olika och viktiga områden. Centerpartiet har länge drivit att vi vill se en stärkt frivillighet vid både fredstida kriser men också i ett modernt civilt försvar. Inte minst kommer frivilligheten när det civila försvaret byggs upp få en större roll i befolkningskyddet.

För att samhället ska få ut så mycket som möjligt av frivilligheten är det viktigt att ansvariga aktörer också planerar in att använda sig av frivilliga under krishantering. De behöver komma in i planeringen, utbildningen men också övningar på ett mer systematiskt sätt. Därtill behöver avtal och överenskommelser skrivas. Frivilliga kan erbjuda både expertstöd inom olika sakområden men också skapa uthållighet i organisationen.

Vi vill också se bättre förutsättningar för frivilliga livräddare. Alla frivilliga livräddare är en ovärderlig resurs för människors trygghet i hela landet. Därför behöver vi uppmuntra dem som tar det ansvaret. I stora delar av vårt land räcker inte ordinarie räddningspersonal till när hjälpen behövs. När någon hamnar i nöd på fjället eller på sjön är behovet av frivilliga stort för att rädda liv. Tack vare människor som engagerar sig på sin fritid finns extra resurser när hjälpen behövs, och som stat och kommun inte hade klarat sig utan. Centerpartiet vill underlätta rekryteringen så att fler engagerar sig som fjällräddare, sjöräddare samt i deltidsbrandkåren och brandvärnet. Det är oerhört viktigt att människor som bor i gles- och landsbygd också ska kunna känna sig trygga med att hjälpen kommer om det behövs.

Vi tror också på att de frivilliga försvarsorganisationerna kan utvecklas genom en större samverkan med det privata näringslivet. Det finns goda exempel från Röda korset som exempelvis arbetar tillsammans med företaget Bring för att kunna ordna logistik och transporter med deras chaufförer under en kris. Så kan fler tänka och utveckla sin verksamhet.

Stärkt motståndskraft i samhället genom de gröna näringarna

Energiförsörjning

Energiförsörjningen i Sverige är viktig i fred och under höjd beredskap och krig. El, fjärrvärme, olja och drivmedel utgör idag viktiga energislag i Sverige. Det finns flera viktiga beroenden mellan energislagen men också mellan dessa och andra samhällsviktiga verksamheter. Sårbarheten och beroendena gör att vi behöver öka beredskapstänket kring energiförsörjningen. När nya och renare energisystem utvecklas behöver därför totalförsvarets behov beaktas. Detsamma gäller när ny energiinfrastruktur byggs ut.

Sverige är idag totalt beroende av omvärlden för sin import av råolja, inte minst från Ryssland. En stor del av den globala råoljaproduktionen sker också i oroliga och instabila områden i världen. Ett exempel på det är inte minst drönarattackerna mot råoljaproduktion i Saudiarabien i september 2019 där hälften av landets produktion momentant slogs ut åtminstone tillfälligt. Detta sammantaget med att användningen av fossil energi är skadligt för klimatet gör att skälen är många, och goda, att minska användandet och importen av fossil energi till förmån för förnybara och närproducerade energikällor.

Användningen av biobaserade drivmedel är relativt stor i Sverige och den framtida efterfrågan väntas öka. Mot den bakgrunden är det beklagligt att vi importerar hela 85 procent av vår totala användning från länder utanför Sverige. Framförallt eftersom vi har goda resurser att förse en större del av efterfrågan med en högre andel inhemsk produktion. En ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad försörjningstrygghet men skapar också utökad företagande och fler arbetstillfällen inom de gröna näringarna. Dessutom produceras biodrivmedel mest effektivt i bioraffinaderier där andra produkter samproduceras, vilket gynnar innovation, teknikutveckling och svensk ekonomi. Styrmedel som en ambitiös reduktionsplikt för vägtransporterna och krav på obligatorisk inblandning av förnybart bränsle också för flygen är styrmedel som kan bidra till att investeringsviljan i Sverige ökar. Därtill behövs det ytterligare regeländringar för att skapa goda förutsättningar för ökad inhemsk produktion, såsom att skattelättnaden till höginblandade biodrivmedel blir en permanent regel snarare än ett undantag från EU:s statsstödsregler, och att lagstiftning ses över för att beskatta på energiinnehåll snarare än volym. En biobaserad ekonomi med förnybara råvaror som tallolja från skogen ersätter fossila råvaror och minskar beroendet av utländsk och smutsig olja och gas. Läs mer om detta i Centerpartiets kommittémotion **Ledarskap för klimat och grön omställning** i miljö- och jordbruksutskottet.

Centerpartiets förslag inom förnybar energi kan också bidra till fler fossilfria maskiner inom lantbruket, något som ökar t.ex. primärproduktionens motståndskraft eftersom också den blir mindre beroende av import av olja och fossila drivmedel. Det finns inget som hindrar en liknande utveckling för vissa militära fordon. I takt med att andelen etanol, biodrivmedel och andra förnybara bränslen ökar kan det bli aktuellt att beredskapslagra också dessa drivmedel. Vi vill ge ansvarig myndighet i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol och biogas i beredskapslagringen av drivmedel. Läs mer om detta i Centerpartiets kommittémotion **Ledarskap för klimat och grön omställning** i näringsutskottet.

Sverige är också ett elberoende land. Ett avbrott i elförsörjningen påverkar både individer och många olika samhällsviktiga verksamheter såsom exempelvis transporter, sjukvård, elektroniska kommunikationer och kommunalteknisk försörjning. Vid ett krig kan normal elförsörjning inte garanteras. Att skydda stamnätet är av största vikt eftersom det är från dessa som elen distribueras ut i regionala och lokala nät. Men att fysiskt helt kunna skydda stamnätet är svårt och kostsamt och därför kommer ökat fokus också behöva läggas på dels oberoende reservkraftlösningar, dels på att skapa bättre förutsättningar för lokal produktion och distribution av el. Fler lokala producenter av både vind och solkraft minskar sårbarheten i elförsörjningen på lång sikt.

Centerpartiets värnande av småskalig el är ett exempel på att vi gör det lättare för människor att klara sin egen elförsörjning också vid en kris. Det är till grannen med solceller på taket och batterilager i källaren som hela kvarteret kan söka sig när ett långvarigt elavbrott inträffar. Naturligtvis är det också lättare för en antagonist att slå ut

ett fåtal stora produktionsanläggningar än 100 000 småskaliga. Även småskalig vattenkraft bidrar till samhällets samlade motståndskraft. Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Försvarsmakten är en viktig del av totalförsvaret.

För Centerpartiet är det därför också viktigt att Försvarsmakten bidrar till denna utveckling i sina tillståndsbedömningar av vind- och vågkraftsparkar. Dialogen och samverkan med övriga samhället i dessa processer behöver utvecklas och ske tidigare i tillståndsprocessen. Centerpartiet menar att både försvarets intressen och vind- och vågkraftens intressen ska kunna samexistera inom samma geografiska områden. Ett ökat användande av vind- och vågkraft kan bidra till de fördelar för totalförsvaret som försvarsberedningen skriver om. Försvarsmakten ska ta större hänsyn till detta i sina tillståndsbedömningar, inte minst som en del av den övergripande målsättningen för det militära försvaret att skydda samhället och dess funktionalitet i form av stöd till civila myndigheter. I länder såsom exempelvis Danmark där vindkraften är kraftigt utbyggd tycks intressena bättre kunna samexistera än i Sverige.

Läkemedelsförsörjning

Sverige är sårbart också när det gäller tillgången på läkemedel i kris och krig. Många läkemedel tillverkas utomlands, ofta inte ens i Europa. Ett helhetsperspektiv måste läggas på försörjningen av läkemedel i Sverige där hänsyn tas till många olika faktorer, inkl. lagerhållning, beredskap, sårbara flöden, tillgång på transporter och logistik osv. Vi står bakom Försvarsberedningens förslag om att ställa ökade krav på regioner att lagerhålla läkemedel och sjukvårdsmateriel så att redundans finns för både att hantera stora skadeutfall och störningar i försörjningsflöden. Försvarsberedningen föreslår också bl.a. att den statliga lagerhållningen utökas samt att avtal behöver förhandlas med både importörer och återförsäljare. Därtill måste distributionen säkerställas, vilket i sig kan vara en utmaning då beroendena är många, inte minst av elektroniska kommunikationer och av el men också drivmedel.

Det är tydligt redan nu att vi under vårvintern 2020 sett vad en bristande försörjningsberedskap och förmåga att skala upp och agera uthålligt kan få för konsekvenser i samhället. Det kommer att bli viktigt att säkerställa att de sårbarheter som uppmärksammas av flera aktörer tidigare, bl.a. Riksrevisionen, vad gäller läkemedelsförsörjning, såväl som erfarenheter från covid-19, omhändertas så att sårbarheterna och riskerna kan minska och motståndskraften öka inom hälso- och sjukvården. Läs mer om detta i Centerpartiets kommittémotion **En utvecklad sjukvård och omsorg i hela landet** i socialutskottet, där vi också skriver mer om beredskap inom hälso- och sjukvården generellt, inkl. möjligheten att skala upp antalet vårdplatser vid större kriser eller höjd beredskap och krig.

Livsmedelsförsörjning

Frågan om svensk livsmedelsförsörjning har lyfts upp på agendan de senaste åren när beredskapen för krig återigen är uppe på agendan. Och svenskt jordbruk är viktigt för totalförsvaret. Livsmedelsförsörjningen är viktig i händelse av kriser såsom avspärningar. Men det som verkligen aktualiserat behovet av en god livsmedelsberedskap är att krigsplaneringen återupptagits.

En aspekt av Sveriges försörjningsförmåga är att öka andelen svenskproducerad mat. För att göra det krävs att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt. Goda förutsättningar att bedriva jordbruk i Sverige spelar roll. Att öka och bevara den odlingsbara marken är viktigt ur ett beredskapsperspektiv, inte minst för att kunna ställa om produktion och verksamhet om det skulle behövas. För att andelen svensktillverkade livsmedel ska öka, då måste de svenska bönderna få bättre möjligheter att konkurrera med matproducenter i utlandet. Det handlar om allt ifrån att det måste bli billigare att driva jordbruk till att Sverige måste sätta mer press i EU för att andra länder ska närma sig de hårda miljö- och djurskyddskrav som svenska bönder följer.

Andelen svenska livsmedel är dock inte den enda aspekten av en god livsmedelsberedskap vid kris eller krig. Vi ser också att det finns brister i reservkapacitet och i bl.a. logistik. Lagerhållning av inte minst nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror i omsättningslager blir också viktigt när ordinarie försörjningssystem är sårbara. Snabbt behöver också ansvariga gemensamt planera för hur distributionen av livsmedel ska fungera i landet i en situation då det ev. råder brist på både lastbilar eller de elektroniska kommunikationerna är utslagna. Eftersom alla led i livsmedelsförsörjningskedjan ägs, drivs och organiseras av privata näringslivet kan vi inte nog understryka vikten av att detta görs av det offentliga och privata näringslivsägare tillsammans.

Vi delar Försvarsberedningens slutsatser, bl.a. att ytterligare åtgärder behövs för att bygga upp en livsmedelsberedskap i händelse av krig. Lagerhållning av inte minst nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror i omsättningslager blir också viktigt när ordinarie försörjningssystem är sårbara. Snabbt behöver också ansvariga gemensamt planera för hur distributionen av livsmedel ska fungera i landet i en situation då det ev. råder brist på både lastbilar eller de elektroniska kommunikationerna är utslagna.

Elektroniska kommunikationer

Radiokommunikationssystemet för blåljusmyndigheter och samhällets krisberedskap, Rakel behöver moderniseras för att framtidssäkras. Det skapades för att ersätta 200 enskilda radiokommunikationssystem. Men systemet är nu gammalt och motsvarar inte längre kraven som användarna har, vilket gjort att många av användarorganisationerna nu håller på att utveckla egna kommunikationslösningar. Snart kan vi stå inför en situation som fanns innan Rakel byggdes med flera olika parallella kommunikationssystem som inte är kompatibla med varandra. Ett av problemen med Rakel som det är idag är att det inte är utbyggt för datatrafik utan endast tal. En ny sammanhållen lösning kommer att behöva vara baserad på bredbandslösningar som kan överföra bilder och filmer, exempelvis från polisens kroppskameror direkt från skadeplats till ledningscentralen för prioritering av resurser. Att det nya kommunikationssystemet är mycket robust och säkert är av största vikt. Likaså statlig rådighet och prioritet. En lösning behöver kunna fungera oberoende av funktioner i andra länder och anpassas till en snabb teknikutveckling. Utgångspunkten ska vara en lösning mellan staten och en eller flera kommersiella mobilnätoperatörer med hänsyn till det säkerhetspolitiska läget i omvärlden.

På flera ställen runt om i landet finns det kommersiellt inget intresse att bygga telekommunikationsmaster. Samtidigt lägger Telia ner befintlig infrastruktur för telekommunikation. Detta är en olycklig kombination för stora delar av landsbygden, som likt alla andra är helt beroende av att kunna kommunicera i vardag och kris.

Kommuner och regioner kan och vill inte sällan ansvara för att finansiera och sätta upp s.k. samhällsmaster så att mobiltäckningen kan bli bättre och fler personer ha tillgång till fungerande telekommunikation. Det kan ske i samarbete med exempelvis Telia som sedan hyr in sig på masterna. Det är inte ovanligt att försvarsmakten säger nej till kommunernas ansökningar om att få sätta upp master som överstiger 20 meter. Även här bör Försvarsmaktens och samhällets i övrigt intressen kunna samexistera genom tidigare samarbete och dialog för att finna lösningar.

Att människor har tillgång till elektroniska kommunikationer och kan tillgodogöra sig samhällsinformation är viktigt i vardag, kris och krig. Då måste det finnas tillgång till adekvat mobiltäckning, i hela landet. Inte minst visar covid-19 vikten av att kunna jobba hemifrån med en bra digital infrastruktur i hela landet.

Säkerhetsskydd och cybersäkerhet

En god informations- och cybersäkerhet är mycket viktigt. Flera rapporter de senaste åren, exempelvis Riksrevisionens genomgång av informationssäkerheten hos nio myndigheter såväl som MSB:s nationella risk- och förmågebedömning visar att samhällets arbete med informations- och cybersäkerhet behöver utvecklas ordentligt. Det dyker inte sällan upp exempel där säkerheten varit undermålig, också för system som innehåller känslig information kring individer. Det är allvarligt att bristerna är så stora och att vi återkommande ser exempel från verkligheten på detta. Det här är också en trend som bl.a. FRA har identifierat och de beskriver att ”säkerheten hos myndigheter och statliga bolag inte är dimensionerad för den hotbild vi ser”.

Säkerhetsarbete generellt och informations- och cybersäkerhet specifikt behöver uppgraderas och i större avseende än hittills beaktas i beslutsfattande och verksamhetsutveckling. Åtgärder behöver därför vidtas för att säkra upp IT-hanteringen och stärka IT- och cybersäkerheten generellt men inte minst för de verksamheter, privata och offentliga, som äger och driver samhällsviktig verksamhet, infrastruktur eller i övrigt hanterar frågor som rör rikets säkerhet.

Det är uppenbart att dagens regelverk inte varit tillräckligt för att få exempelvis kommuner att arbeta systematiskt med vare sig cybersäkerhet eller säkerhetsskydd. Ett cybersäkerhetscenter kommer att etableras kommande år, vi bedömer att det kommer att fylla en mycket viktig funktion för att stärka cybersäkerheten i Sverige. Dock fråntar det aldrig varje verksamhetsansvarigs ansvar för att säkerställa denna verksamhet inom sitt ansvarsområde. På samma sätt har regelstyrningen kring säkerhetsskydd tydliggjorts senaste år men tycks ännu inte ha fått fullt genomslag. Här kan mer behöva göras.

Bl.a. FRA har identifierat att statsunderstödda cyberaktiviteter mot Sverige inte enbart riktar sig mot föremål som strikt befinner sig inom ramen för nationell säkerhet (försvar mm) utan även är riktade mot industrin, forskningen samt kritisk infrastruktur. Det är därför viktigt att ta fram strategier och konkreta förslag för att motverka och hantera också denna typ av cyberspionage.

Sverige bör också utveckla samarbetet med såväl Natos cybersäkerhetscenter i Tallinn som Natos center mot hybridhot i Helsingfors. Sverige behöver bli bättre på att fånga upp, förstå och agera mot olika typer av hot mot vår säkerhet.

Daniel Bäckström (C)

Lars Thomsson (C)

Kerstin Lundgren (C)

Magnus Ek (C)

Mikael Larsson (C)

Annika Qarlsson (C)

Linda Modig (C)